

B.

Annotations sur les livres d'Aristote.*

Annotations sur les livres de la Physique.

Sur le livre premier.

ΑΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ
 ΑΚΡΟΑΣΕΩΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ.

Vatic. 115
 f. 156

Ἐκ τοῦ ἄλφα.

Ὅτι περὶ τῶν ἀρχῶν τῶν φυσικῶν πραγμάτων πάντων καὶ τῶν ταύταις παρακολουθούντων πρόκειται ἐνταῦθα θεωρεῖν, ἐπεὶ τὸ εἰδέναι ὅλως καὶ ἐπίστασθαι περὶ ὅτουσιν οὐκ ἂν γένοιτο, μὴ προγινωσκομένων τῶν ἀρχῶν καὶ αἰτίων αὐτοῦ καὶ ὃν, γνωριμωτέρων.

Ὅτι τὸ πρότερον καὶ γνωριμώτερον διχῶς ἐστίν· ἢ τῆ φύσει, ἢ ἡμῖν. Καὶ φύσει μὲν πρότερον καὶ γνωριμώτερον τὰ ἀπλά, ἡμῖν δὲ τὰ σύνθετα. Πέφυκεν οὖν ἡμῖν ἡ ὁδὸς ἀπὸ τῶν ἡμῖν σαφεστέρων ἐπὶ τὰ σαφέστερα τῆ φύσει καὶ γνωριμώτερα, ὥστε ἀπὸ τῶν ὀλοσχερῶν καὶ συνθέτων ἐστὶ τὰ μερικώτερα καὶ ἀπλούστερα. Δεῖ γὰρ εἰδέναι, ὅτι καὶ παρὰ τῷ νῶ ἡμῶν καὶ παρὰ τῆ αἰσθήσει γνωριμωτέρᾳ εἰσι τὰ μᾶλλον συγκεχυμένα καὶ μᾶλλον καθόλου· πάρρωθεν γάρ τι ὀρώντες προῖόν, πρότερον γνωρίζομεν ὅτι σῶμα ἐστίν, εἶθ' ὅτι ζῷον, εἶθ' ὅτι ἄνθρωπος, εἰ τύχοι· εἶτα ὅτι Σωκράτης τύχον, καὶ τῷ νῶ δὲ πρότερον συναντᾷ τὸ ὄν τῆ ἢ οὐσία, εἶτα τὸ σῶμα, εἶτα τὸ ζῷον, εἶτα ὁ ἄνθρωπος, εἰ τοῦτο προκέοιτο θεωρεῖν· ἀλλ' ἐν τῆ παραθέσει τῆς νοερᾶς καὶ αἰσθητικῆς γνώσεως, γνωριμωτέρᾳ εἰσι τὰ μερικὰ τῶν καθόλου διὰ τὴν ἡμετέραν νοερὰν γνῶσιν ἐκ τῆς αἰσθητικῆς ἀρχεσθαι, καὶ ἐστὶ ὀτλον ἐντεῦθεν, ὡς ἀντιπεπονητότως ἔχει τρόπον τινὰ ἐν ἡμῖν τὰ τῆς νοερᾶς καὶ αἰσθητικῆς ἐνεργείας· ἀρχομένη γὰρ ἑκατέρα τούτων ἐν ἡμῖν, ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων ἀρχεται· προκόπτουσα δὲ τὰ σύστοιχα καὶ οἰκεία προχειρίζεται πρῶτον· ἀλλότρια δὲ νῶ μὲν τὰ καθέκαστα, αἰσθήσει δὲ τὰ συγκεχυμένα καὶ ὀλοσχερῆ. Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὡς ἐνταῦθα ὁ Φιλόσοφος τῷ καθόλου ἀντί τοῦ ὀλου χρῆται· διὸ καὶ φησί· „Τὸ γὰρ καθόλου ὀλον τί ἐστίν,“ εἰ καὶ μὴ καθάπαξ εἰκόασιν ἄμφω· ἢ μὲν γὰρ χεῖρ τοῦ Σωκράτους οὐκ ἐστίν οὔτε λέγεται Σωκράτης, μέρος οὔσα τοῦ ὀλου· ὁ δὲ ἄνθρωπος ζῷόν ἐστι καὶ λέγεται, καὶ ὁ Σωκράτης ἄνθρωπος.

* A = Vaticanus 115, f. 156-238, copie autographe de Scholarios.

Ἔστι πρὸς τὸν ἀναιροῦντα τὰς ἀρχὰς οὐδεὶς λόγος. Οὐκοῦν δεῖ ταύτας πρῶτον πιστουμένους ἐπὶ τὰ ἐξῆς προχωρεῖν· οὕτω καὶ τὸ κινεῖσθαι ἀρχῇ, τῶν φυσικῶν, καὶ ὁ ἀκίνητος τὸ ὄν ὑποτιθέμενος ἀναιροῖ ἂν τὴν περὶ τῶν φυσικῶν θεωρίαν.

Ἔστι ἢ μία ἢ ἀρχὴ ἐστὶ τῶν φυσικῶν, ἢ πλείους. Καὶ εἰ μὲν μία, ἢ ἀκίνητος, κατὰ Παρμενίδην καὶ Μέλισσον, ἢ κινουμένη, ὡς ἄλλοι ὑπέ-
f. 156^v θεντο, οἱ καὶ | φυσικοὶ ἂν λέγονται διὰ τὸ σφῆξιν τὴν κίνησιν, ἢς ἀνευ οὐκ ἂν εἴη φύσις. Τούτων δὲ οἱ μὲν ὕδωρ, οἱ δὲ ἀέρα, οἱ δὲ πῦρ, οἱ δὲ τὸ μεταξὺ εὐλογωτέρως τὴν ἀρχὴν ἔλεγον ταύτην. Εἰ δὲ πλείους εἰσὶν, ἢ
10 πεπερασμένα, ὡς Ἐμπεδοκλῆς ἐδόκουν καὶ ἄλλοις· ἢ ἄπειροι, κατὰ μὲν Δημόκριτον γένει μὲν ἀδιάκριτοι, σχήμασι δὲ καὶ εἶδεσι διαφέρουσαι, ἄπερ ἄτομα ἐκάλε· κατὰ δὲ Ἀναξαγόραν καὶ ἐναντία οὔσαι, οἷας ἐτίθει τὰς ὁμοιομερείας.

Ἔστι ἡμάρτανε Παρμενίδης καὶ Μέλισσος ἐν τὸ ὄν εἶναι καὶ ἀκίνητον
15 λέγοντες, ὁ δὲ Μέλισσος καὶ χειρόν, ἄπειρον προστιθείς· καὶ εἰς ἄτομα καὶ ἀδύνατα πλείω τὴν θέσιν ἀπάγει, καὶ τὰ ἐκείνων ἐλέγχει κινήτικα, καὶ τοὺς λόγους λύει καλῶς, κἀντεῦθεν συνίστησι μὴ ἓν, ἀλλὰ πλείω εἶναι τὰ ὄντα.

Ἔστι οἱ μίαν λέγοντες, κινουμένην δέ, ὡς Θαλῆς μὲν καὶ Ἴππων, τὸ
20 ὕδωρ, Ἀναξίμενης δὲ τὸν ἀέρα, Ἡράκλειτος δὲ καὶ Ἴππαλος, τὸ πῦρ, Διογένης δὲ τὸ μεταξὺ πυρὸς καὶ ἀέρος, ὁ Ἀπολλωνιάτης ἢ τὸ μεταξὺ ἀέρος καὶ ὕδατος· τὴν γὰρ γῆν οὐδεὶς εἶπεν ἀρχὴν τῶν φυσικῶν διὰ τὸ παχυμερές καὶ ἀντίτυπον ἴσως· οὗτοι τοίνυν ἐγγυτέρω ἦλθον τῆς ἀληθείας τῶν προτέρων· ἐκ γὰρ τοῦ ἐνὸς παρ' αὐτοῖς ὑποκειμένου καὶ στοιχείου
25 μανώσαι καὶ πυκνώσαι τὰ ἄλλα γίνεσθαι ἔλεγον, οἷον τὸν ἀέρα μανώσαι μὲν πῦρ, πυκνώσαι δὲ ὕδωρ ποιεῖν· καὶ τὸ ὕδωρ εἶτι πυκνούμενον γῆν, καὶ ἐξ αὐτῶν αὐθις τὰ σύνθετα γίνεσθαι. Ὡστε καὶ μίαν καὶ πλείους πως ἔλεγον τὰς ἀρχὰς. Τούτοις καὶ Πλάτων συνάπτει, εἰ καὶ διαφέρεται ἄλλως. Οἱ μὲν γὰρ τὴν ὕλην καὶ τὸ ὑποκείμενον ὡς ἓν ἔλεγον, τὰ δὲ
30 ἐναντία ὡς εἶδη καὶ διαφορὰν· Πλάτων δὲ τὴν μὲν δυάδα καὶ τὰ ἐναντία, ἡγούσιν τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν, τὴν ὕλην ἐτίθει, μικρόν μὲν ὡς ἀόρατον καὶ ἀμέγεθες, μέγα δὲ ὡς ἀόριστον καὶ πάντων δεκτικόν, τὸ δὲ εἶδος τὸ ἓν. Ἀλλὰ καὶ Ἐμπεδοκλῆς καὶ Ἀναξαγόρας τρόπον τινὰ καὶ μίαν καὶ
πολλὰς τὰς ἀρχὰς λέγουσι· καὶ τοῦτο δείκνυσιν ἐκ τοῦ ἐκάτερον αὐτῶν
35 τῷ πλήθει τῶν ἀρχῶν τὸν μὲν Ἀναξαγόραν τὸν πάντων ἐπιστάτην καὶ
f. 157 ποιητὴν νοῦν ἐφιστάν, Ἐμπεδοκλέα δὲ τὸ νεῖκος καὶ τὴν φιλίαν | τῇ ἐκκρίσει· τούτων καὶ τῇ συνάψει.

Ἔστι εἰ ἄπειροι αἱ ὁμοιομερείαι κατὰ Ἀναξαγόραν, αἱ ἀρχαὶ δηλονότι, ὅπως ἂν ἄπειροι εἴεν εἴτε μεγέθει· εἴτε ἀριθμῷ, ἢ εἶδει, ἢ ποιῷ, καὶ
40 ἄγνωστοι ἂν εἴεν ἢ ἄπειροι καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ αἱ ἄλλα· περὶ

τῶν τοιούτων ὁμοιομερειῶν θέσεις αὐτοῦ, ὅτι ἐν ἀλλήλαις εἰσὶ. Καλοῦνται δὲ τῷ πλεονάζοντι, καὶ αἱ λοιπαὶ θέσεις αὐτοῦ περὶ αὐτῶν ἐλέγχονται, καὶ εἰς ἀντίφασιν αὐτῇ περιάγονται, ὥστε βέλτιον ὑποθέσθαι τοὺς πεπερασμένας τὰς ἀρχὰς καὶ ὠρισμένας εἰπόντας εἶναι.

Ὅτι τὰ ἐναντία εἰσὶν αἱ ἀρχαὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους, καὶ οἱ τὸ ἐν γὰρ ὑποτιθέμενοι καὶ ἀκίνητον ἀρχὴν τῷ θερμῷ καὶ ψυχρῷ τὰς φύσεις ἐνταῦθα προάγουσιν· καὶ δείκνυσιν ὡς εὐλόγως οὕτως ἐδόξασαν ἐκ τῶν ἐναντίων γίνεσθαι πάντα τὰ φυσικὰ πολλοὺς ὑποδείγμασιν. Ἐκ λευκοῦ γὰρ τὸ μέλας, εἰ καὶ κατὰ συμβεβηκὸς τὸ μουσικόν καὶ ἐκ λευκοῦ, ὅπερ οὐκ ἐναντίον· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν συνθέτων τὸ ἡρμωσμένον ἐξ ἀναρμώστου, καὶ τὸ ἐσχηματισμένον ἐξ ἀσχηματίστου, καὶ αἱ φθοραὶ τῶν τοιούτων ἀνάπαλιν, οἷον τὰ ἡρμωσμένα εἰς ἀναρμωστείαν, φθείρονται, πλὴν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἀλλὰ τὴν ἀντικειμένην· ὥστε καὶ οἱ ἀρχαῖοι συμφωνοῦσὶ πως τῇ Ἀριστοτελικῇ περὶ τῶν ἀρχῶν ἀληθείᾳ, ὅτι τε πλείους καὶ ὅτι πεπερασμένα, καὶ ὅτι ἐν αὐταῖς εἰσὶ τὰ πρῶτα ἐναντία, ἀλλ' οὐκ εἰσὶν αἰτία καθ' αὐτά, ἀλλὰ μάλιστα τοῦ ὑποκειμένου δέονται, ἐν ᾧ καὶ ὄρωεν ἂν καὶ πάσχοιεν ὑπ' ἀλλήλων. Οὐκοῦν δεῖ καὶ τρίτην ὑποκείσθαι τὴν ὕλην, ἣ δείκνυσιν καὶ αὐτῷ συνάδοντάς πως καὶ τοὺς ἀρχαίους, εἰ καὶ ἄλλους ἄλλων ἐν αὐτοῖς βέλτιον ὑποτίθεσθαι δείκνυσιν.

Ὅτι ἀδύνατόν ἐστιν ἄλλην ἐναντιώσιν τῇ πρώτῃ καὶ κοινοτάτῃ ἐναντιώσει ταύτῃ συνάπτειν· πᾶσαι γὰρ ἐν παντὶ γένει ἐναντιώσεις εἰς ταύτην ἀνάγονται. Οὐκοῦν τρεῖς ἀρχαὶ τῶν φυσικῶν· ἡ ὕλη, τὸ εἶδος καὶ ἡ στέρησις.

Ὅτι πῶς μὲν εἰσὶ τρεῖς αἱ ἀρχαὶ αὗται, πῶς δὲ δύο· δύο μὲν, ὅτι ὕλη καὶ στέρησις ταυτόν εἰσὶ τῷ ὑποκειμένῳ· τρεῖς δὲ, ὅτι, διηρημένης τῆς ὕλης, νοεῖται ἡ στέρησις καὶ ἐν τῷ λόγῳ καὶ ἐν τῷ πράγματι· φανερόν γάρ ἐξ ἄμουσου γίνεσθαι μουσικόν, καὶ τὸν ἄμουσον μουσικόν γίνεσθαι, καὶ ἔτι συμπεπλεγμένως τὸν ἄμουσον ἄνθρωπον γίνεσθαι μουσικόν· ἐν δὲ τῷ πράγματι, ὅτι ἡ μὲν ὕλη, μένουσα καὶ δεχομένη τὸ εἶδος, γίνεται τόδε τι· οὐ γὰρ ἀντίκειται τῷ εἶδει· ἡ δὲ στέρησις οὐχ ὑπομένει, τοῦ εἶδους ἐπιόντος· ἀντίκεινται γὰρ καὶ ἀλλήλων εἰσὶ φθαρτικά, καὶ οὐ μένει τὸ ἄμουσον, τοῦ μουσικοῦ γινομένου, ἀλλὰ φθείρεται, ὡς καὶ τὸ ἀνάπαλιν.

Ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων γενῶν εἴγουν κατηγοριῶν τόδε τι λέγομεν γίνεσθαι τὸ γινόμενον· ἐπὶ δὲ τῶν οὐσιῶν μόνων ἀπλῶς γίνεσθαι, οἷον ἄνθρωπος γίνεται ἀπλῶς, μουσικὸς δὲ ἄνθρωπος γίνεται· δεῖ γὰρ ὑποκείσθαι τι τῷ γινομένῳ, κοινὸν δὲ πᾶσι γένεσιν ὑποκείμενον ἢ οὐσία· ἔπου γε καὶ ἐπὶ τῆς οὐσίας ἕτερον τρόπον ἀνάγκη διωρισθαι τι ὑποκεί-

μενον, ἀλλ' ὡς ἀρχὴν ἐξ ἧς γίνεται, ὡς ἐπὶ τῶν ζώων καὶ φυτῶν τὸ σπέρμα, ἀφ' οὗ ἡ γένεσις αὐτῶν.

Ἔστι τῶν γινομένων ἀπλῶς τὰ μὲν γίνονται μετασχηματίσει, ὡς ὁ ἀνδριάς ἐκ χαλκοῦ* τὰ δὲ προσθέσει, οἷον τὰ αὐξανόμενα· τὰ δὲ ἀφαιρέσει, οἷον ἐκ λίθου ἱππος· τὰ δὲ συνθέσει, ὡς οἰκία· τὰ δ' ἀλλοιώσει, οἷον τὰ τρεπόμενα κατὰ τὴν ὕλην. Πρῶτον οὖν, ὅτι πάντα τὰ οὕτω γινόμενα ἐξ ὑποκειμένων γίνεται, ὥστε πᾶν σύνθετον ἐξ ὕλης καὶ εἶδους, εἴτουν τοῦ ὑποκειμένου καὶ ὅ γίνονται.

Ἔστι ἡ αὐτὴ ὕλη διττὸν τι νοεῖται· τὸ τε ὑποκείμενον καὶ ἡ στέρησις, ἐξ ἧς ἡ μεθ' ἧν κατὰ τὸ πεφυκὸς γίνεται· τὸ εἶδος· ὥστε πῶς μὲν δύο αἱ ἀρχαὶ καὶ τὰ στοιχεῖα τῶν γινομένων, εἶδος καὶ ὕλη· πῶς δὲ τρία. Ταῦτα μὲν τὰ καθ' αὐτά. Τρίτον δὲ ἡ στέρησις κατὰ συμβεβηκός, ὡς εἶναι· τὸ ὑποκείμενον ἀριθμῶ μὲν ἓν, λόγῳ δὲ δύο, ὡς ὕλη καὶ στέρησις, εἰ καὶ ὕλη μὲν ἀριθμητόν, ἡ δὲ στέρησις νοήσει καταληπτῆ ἐν ὕλη. Τρόπον δὲ ἕτερον οὐκ εἰσὶ τρία τὰ στοιχεῖα, τὸ τε ὑποκείμενον καὶ τὰ ἐναντία· ἵκανόν γάρ τὸ ἕτερον τῶν ἐναντίων ἦτοι τὸ εἶδος τῆ αὐτοῦ παρουσίας ἢ ἀπουσίας ποιεῖν τὴν μεταβολήν. Ἔστι δὲ ἡ ὑποκειμένη ὕλη ἐπιστητῆ κατὰ ἀναλογίαν· ὡς γὰρ πρὸς ἀνδριάντα χαλκός, οὕτω ξύλον πρὸς κλίνην.

Ἔστι τινές τῶν ἀρχαίων ἀνήρουν γένεσιν εἶναι ὥστε καὶ φθοράν, λέγοντες ὅτι τὸ γινόμενον ἢ ἐξ ὄντος γίνεσθαι δεῖ, ἢ ἐκ μὴ ὄντος· ἐκάτερον δὲ ἀδύνατον· δεῖ μὲν γὰρ τι ὑποκεῖσθαι, ἐξ οὗ γίνεσθ' ἄν, ὥστε πῶς ἐκ μὴ ὄντος καὶ τὸ ὄν πῶς ἔστι γίνεσθαι, ὥστε οὐκ ἐξ ὄντος γίνεται. Ἡ τοιαύτη τοίνυν ἀπορία τῶν ἀρχαίων ἐκ τῆς θέσεως τῶν τριῶν στοιχείων λύεται· καλῶς· γίνεται γὰρ τὸ γινόμενον πῆ μὲν ἐξ ὄντος διὰ τὴν ὕλην, πῆ δὲ ἐκ μὴ ὄντος διὰ τὴν ἐν αὐτῇ στέρησιν. Καὶ ἄλλως λύεται, ὅτι ἡ ὕλη ἔστι μὲν ὡς δύναμις οὐσα πρὸς τὸ εἶδος, οὐκ ἔστι δὲ ὡς μὴ

* f. 158^v rempli par ce tableau, où plusieurs mots sont à peine lisibles. Ce bronillon ne fait pas corps avec le texte.

Τοῦ ἀνδριάντος ποιητικὸν αἴτιον.

ἢ καθ' αὐτό ἐστιν	οἷον ὁ ἀνδριαντοποιός
ἢ κατὰ συμβεβηκός	οἷον ὁ Πολύκλειτος
καὶ ἢ προσεχῶς	ὡς ἀνδριαντοποιός ἢ Πολύκλειτος
ἢ περιαιτέρω	οἷον ἄνθρωπος ἢ τεχνίτης
ἢ ἔτι πλησιαιότερα	οἷον ζῷον
ἢ ἀπλῶς	οἷον ἀνδριαντοποιός ἢ Πολύκλειτος.
ἢ συμπεπλεγμένως	οἷον ἀνδριαντοποιός Πολύκλειτος
ἢ καὶ περιαιτέρω	οἷον ἀνδριαντοποιός τεχνίτης καὶ Πολύκλειτος
ἢ ἐνεργείας	ὁ ἀνδριαντοποιός
ἢ δυνάμει	ὁ ἀνδριαντοποιός

Suivent deux mots illisibles.

οὐσα ἐνεργεία πρὸς τὸ εἶδος λαβεῖν· τὸ γὰρ εἶναι καὶ τὸ μὴ εἶναι δυναμίαι τε καὶ ἐνεργεῖα λέγεται, ὥστε τὸ γινόμενον πῆ μὲν ἐξ ὄντος, πῆ δὲ ἐξ μὴ ὄντος γίνεται. Καὶ ἄλλους δὲ προστίθῃσι τρόπους τοῦ λύεσθαι τὴν ἀπορίαν τῶν ἀρχαίων ἐκ τῶν καθ' αὐτὰ παρούτων ἢ πασχόντων, καὶ κατὰ συμβεβηκός, ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν ἐκαστέρως οὕτω γινομένων. 5

Ὅτι τὸ εἰρημένον πρὸ μικροῦ, ἔτι λόγῳ δύο εἰσὶν ἢ τε ὕλη καὶ ἡ στέρησις, δείκνυται οὕτως. Ἡ γὰρ ὕλη καθ' αὐτό, ἢ δὲ στέρησις κατὰ συμβεβηκός, ὡς ἐν αὐτῇ θεωρουμένης. Ἔτι, ἢ μὲν στέρησις οὐκ ἔστι καθ' αὐτό, ἢ δὲ ὕλη οὐκ ἔστι κατὰ συμβεβηκός διὰ τὴν ἐν αὐτῇ νοουμένην στέρησιν· καὶ ἢ μὲν ὕλη ἐγγύς πως τῆς οὐσίας ἐστίν· ἢ δὲ στέρησις 10 οὐδαμῶς.

Ὅτι ἡ ὕλη συναίτιός ἐστι τῶν γινομένων τῇ μορφῇ εἴτουν τῷ εἶδει ὑπομένουσα, ὡσπερ ἡ μητήρ ἢ τὴν ὕλην παρέχουσα· καὶ ἔτι αὐτὴ ἐστὶν ἢ ἐφιεμένη τοῦ εἶδους εἰς αὐτοτέλειαν τῶν ὄντων καὶ γινομένων· οὐ γὰρ ἢ στέρησις ἐφίεται τοῦ εἶδους, ὅτι ἐναντίον ἐστὶ, φθαρτικὰ δὲ ἀλλήλων 15 τὰ ἐναντία, καὶ οὐδὲν ἐφίεται τοῦ φθειρόντος αὐτό· οὐδὲ τὸ εἶδος ἑαυτοῦ ἐφίεται, ὅτι μὴδὲ ἐστὶν ἐνδεδὲς ἑαυτοῦ· ἐφίεται δὲ τι τοῦ ἐλλείποντος ἑαυτῷ πρὸς τελειότητα.

Ὅτι ἡ ὕλη ἀγέννητος· πᾶν γὰρ τὸ γινόμενον ἐκ τινος ὑποκειμένου γίνεται, τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ ὕλη, καὶ οὐκ ἂν ἐξ ἑαυτῆς γίνοιτο· οὕτω γὰρ 20 γίνοιτ' ἂν τὸ ὄν· ἔτι καὶ ἀφθαρτός ἐστὶν· τὸ γὰρ φθειρόμενον οὐκ εἰς τὸ μὴ ὄν φθείρεται, ἀλλ' εἰς τι, ἐξ οὗ τὴν ἀρχὴν ἢ γένεσιν· φθείροιτο ἂν οὖν ἑαυτήν, καὶ οὕτως εἶη ἂν ἐφθαρμένη πρὸ τοῦ φθαρήναι.

Ὅτι ἐντεῦθεν χρὴ τὴν ὕλην οὕτως ὀρίζεσθαι· ὕλη ἐστὶ τὸ πρῶτον ὑποκείμενον ἐκάστῳ, ἐξ οὗ γίνεται τι ἐνυπάρχοντος μὴ κατὰ συμβεβηκός· 25 πρόσκειται δὲ τὸ μὴ κατὰ συμβεβηκός διὰ τὴν στέρησιν: —

Sur le livre II.

Ἐκ τοῦ βῆτα τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως.

f. 159 v

Ὅτι τῶν ὄντων καὶ γινομένων τὰ μὲν εἰσὶ φύσει καὶ γίνεται, τὰ δὲ δὲ ἄλλας αἰτίας, ὡς τὸ ἀπὸ τύχης καὶ αὐτομάτου γινόμενα, οἷον τὸ 30 σκάπτοντά τινα ἐπὶ φυτεία ἢ θεμελίῳ εὐρεῖν θησαυρόν, ἢ λίθον πεσόντα τυχεῖν ἐπιτήδειον εἰς καθέδραν· ἔτι, ὡς τὰ ἐκ προαιρέσεως γινόμενα ἐν τοῖς ἔχουσι λόγον καὶ ὄρεξιν ἢ φαῦλα λεγόμενα, ἢ ἀγαθὰ· ἀγαθὰ μὲν, ἂν κατὰ λόγον ὀρθὸν γίνωνται· τοῦναντίον δὲ, ἂν μὴ κατὰ λόγον ἀλλ' ὄρεξει μᾶλλον ὑπὸ λόγου μὴ ἀγομένη· ἔτι, ὡς τὰ τεχνητά, οἷον 35 κλίνη, οἰκία, ἱμάτιον καὶ τὰ τοιαῦτα. Ταῦτα δὲ πάντα οὐκ εἰσὶ φύσει· οὐ γὰρ ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς τὴν τῆς κινήσεως ἀρχὴν· μόνα δὲ φύσει καὶ γίνονται καὶ εἰσὶ τὰ οἰκοθεν καὶ ἐν σφίσιν αὐτοῖς κινήσεως ἀρχὴν ἔχοντα

καὶ στάσεως, ὡσπερ ζῶα καὶ τὰ τούτων μέρη καὶ φυτὰ καὶ λίθοι καὶ τὰ ἀπλᾶ τῶν σωμάτων, πῦρ, ἀήρ, ὕδωρ, γῆ, τὰ λεγόμενα στοιχεῖα. Οὐκοῦν κυρίως εἰσίν, ὡς καὶ αὐτὰ ἐξ ὕλης καὶ εἶδους, τῶν κυρίως ἀπλῶν καὶ πρώτων, συνεστῶτα. Εἰ τοίνυν οὕτω διεγήνοχε τὰ φύσει τῶν μὴ φύσει τῷ ἐν ἑαυτοῖς ἀρχεῖν κινήσεώς τε καὶ στάσεως, εἴη ἂν ἡ φύσις ἀρχὴ κινήσεώς τε καὶ στάσεως πρώτως καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός· ἡ γὰρ κλίνη οὐχ ἡ κλίνη κινεῖται, ἀλλ' ἡ συμβεβηκέν αὐτῇ ἐκ ξύλου εἶναι· καὶ ἰατρός, ἰατρούων ἑαυτὸν νοσοῦντα, οὐχ ἡ νοσῶν τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ἡ συμβεβηκέν αὐτῷ νοσοῦντι ἰατρῷ εἶναι· διὰ γὰρ τὸ συμβεβηκέναι τῷ ξύλῳ τὸ κλίνην εἶναι καὶ τῇ κλίνῃ κατὰ συμβεβηκός ἐστὶ τὸ κινεῖσθαι, ὃ πρώτως ὑπάρχει τῷ ξύλῳ· ὡσαύτως καὶ ἐπὶ ἰατροῦ νοσοῦντος καὶ τῶν ὁμοίων. Λέγονται δὲ φύσιν ἔχειν ἕσα τοιαύτην ἔχει ἀρχὴν ἐν ἑαυτοῖς, ἃ πάντα εἰσίν οὐσίαι· ἐν γὰρ ὑποκειμένῳ τινὶ τὴν φύσιν θεωρεῖσθαι· κατὰ φύσιν δὲ λέγονται αἱ τε οὐσίαι καὶ τὰ καθ' αὐτὰ ὑπάρχοντα ταύταις, ὡς τῷ πυρὶ τὸ ἄνω φέρεσθαι, ἡ τὸ θερμαίνειν· τὰ γὰρ τοιαῦτα οὔτε φύσιν ἔχει, οὔτε φύσις ἐστίν, ἀλλ' ἐνέργεια φύσεως καὶ κατὰ φύσιν.

Ἔστιν περὶ τῶν φανερωτάτων ἀποδείξεις οὐ δεῖ ποιεῖσθαι· ἀποδεικνύονται γὰρ ἂν διὰ τῶν ἥττον φανερῶν· τὸ δὲ πειρᾶσθαι τὰ δῆλα δεικνύναι f. 160 διὰ τῶν ἀφανῶν οὐ δυναμένου | διακρίνειν ἐστὶ τό τε δι' αὐτὸ καὶ μὴ 20 δι' αὐτὸ γνῶριμον, ὃ πάσχειν ἐνίους ἐνδέχεται, ὡσπερ ἂν εἴ τις ἐκ γενετῆς τυφλὸς περὶ χρωμάτων συλλογίζοιτο. Τὰ τοίνυν αὐτόθεν γνῶριμα ἢ αἰσθητὰ συλλογισμοῖς καὶ διανοίᾳ μάταιον ἀποδεικνύειν πειρᾶσθαι, ὡσπερ τυφλώτοντας.

Ἔστι, κατὰ τὰ προειρημένα, φυσικοῦ ἐστὶ πραγματεύεσθαι καὶ σκοπεῖν 25 περὶ τοῦ ἐξ ὕλης καὶ εἶδους συγκειμένου προὔργου, τυγχάνειν δὲ προειδῶτα καλῶς περὶ ὕλης καὶ εἶδους· οὐ γὰρ ἐστὶ περὶ τῶν συνθέτων καλῶς θεωρεῖν, μὴ περὶ τῶν ἀπλῶν, ἐξ ὧν σύγκειται, προθεωρήσαντα· καὶ τοῦτο δείκνυσιν ἐπιχειρήμασιν. Ἔτι δὲ καὶ τῶν ἀρχαίων καθάπτεται, οἱ περὶ ὕλης μόνον ἐσκόπουν, δέον, εἰ περὶ τοῦ ἐνὸς μόνον ἐσκόπουν, 30 μάλιστα ἂν περὶ τοῦ εἶδους σκοπεῖν αὐτούς· τό τε γὰρ εἶδος μάλιστα τῆς ὕλης ἐστὶ φύσις, καὶ τοῦ εἶδους μάλιστα τὸ ἐξ ἁμφοῖν.

Ἔστι τὸ αἷτιον τετραχῶς· πρῶτον μὲν τὸ ὑποκείμενον καὶ ἡ ὕλη ὡς τὸ ἐξ οὗ· δεῦτερον, τὸ εἶδος, ταῦτόν δὲ εἶπεῖν ὁ λόγος καὶ τὸ τί ἦν εἶναι· ἔπειτα τὸ πρώτως ποιητικόν· εἴρηται δὲ πρώτως ἐπὶ διαστολῇ τῶν ὑπη- 35 ρετικῶν καὶ ὀργανικῶν, ἃ καὶ αὐτὰ ποιητικὰ πῶς αἷτια δοκεῖ εἶναι· ἐπὶ τούτοις τὸ τελικόν, οὗ ἕνεκα πάντα γίνεται, ὡς τῆς ὑγείας ἕνεκα οἱ περίπατοι καὶ τὰ φάρμακα.

Ἔστι ἐγχωρεῖ τοῦ αὐτοῦ πλείω αἷτια εἶναι ὑπὸ τῷ αὐτῷ τοῦ αἷτιου λόγῳ, ὡσπερ ἀνδριάντος ποιητικόν αἷτιον ἢ ἀνδριαντοποιητικὴ καὶ δὲ 40 ἀνδριαντοποιός· ἐνια δὲ καὶ ἀλλήλων εἰσίν αἷτια, εἰ καὶ κατ' ἄλλο καὶ

ἄλλο, ὡσπερ αἷτιον μὲν τῆς εὐεξίας τὸ πονεῖν ὡς ποιητικόν, αἷτιον δὲ τοῦ πονεῖν ἢ εὐεξία ὡς τελικόν.

Ἐπιταγωγικῶς πάντα ὑπὸ τοῖς τέσσαρσι τῆς αἷτίας τρόποις τοῖς εἰρημένοις πίπτοντα δείκνυνται· ὡς μὲν γὰρ τὸ ἐξ οὗ ἦγουν ὑλικόν αἷτιον τὰ στοιχεῖα τῶν συλλαβῶν αἷτια, καὶ ἡ ὕλη τῶν σκευαστῶν πάντων, καὶ τῶν σωμάτων τὰ λεγόμενα τέσσαρα στοιχεῖα, καὶ τὰ μέρη ὄτουοῦν ὄλου, καὶ αἱ προτάσεις τοῦ συμπεράσματος. Τὸ δὲ ὄλον καὶ ἡ σύνθεσις καὶ ἡ μορφή καὶ τὸ συμπέρασμα αἷτια ὡς τὸ εἶδος· σπέρμα δὲ καὶ ἰατρὸς καὶ ὁ βουλευσας καὶ ὁ τεχνίτης ἀπλῶς ὡς ποιητικά· τὸ δὲ ἐφ' ἐκάστῳ σκοπούμενον ἀγαθόν καὶ οὐ ἕνεκα τὰ ἄλλα, εἴτε ἀγαθόν εἴη ἀπλῶς, εἴτε φαινόμενον, καὶ εἴτε κινόν, εἴτε ἴδιον, τελικόν αἷτιον:

Ἐπιταγωγικῶς τῶν τεσσάρων τούτων αἷτιῶν ἕκαστον τρόποις ποικίλλεται: f. 160 v
 πλείοσιν· λόγου χάριν, τοῦ ἀνδριάντος ποιητικόν αἷτιον καθ' αὐτὸ μὲν ὁ ἀνδριαντοποιός, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ ὁ Πολύκλειτος ὅν προεῖρηται τρόπον· καὶ προσεχῶς μὲν ὁ Πολύκλειτος ἢ ὁ ἀνδριαντοποιός· περαιτέρω δὲ ὁ ἀνθρωπος ἢ ὁ τεχνίτης, καὶ ἐτι περαιτέρω τὸ ζῷον· καὶ ἀπλῶς μὲν ὁ ἀνδριαντοποιός ἢ ὁ Πολύκλειτος· συμπεπλεγμένως δὲ ὁ ἀνδριαντοποιός Πολύκλειτος, καὶ ἐπι τῶν περαιτέρω ὡσαύτως, ἂν συμπλέκωνται. Ἐπι, ἐνεργεῖα μὲν ὁ ἀνδριαντοποιῶν αἷτιον· δυνάμει δὲ ὁ ἀνδριαντοποιός, ὡσπερ ἐπι οἰκίας ὁ οἰκοδόμος ἢ ὁ οἰκοδομῶν· οἰκοδόμος μὲν γὰρ τὸν ἔχοντα τὴν ἔξιν σημαίνει καὶ δυνάμενον, κἂν μήπω ἐνεργῆ· οἰκοδομῶν δὲ τὸν ἐνεργοῦντα· ὡς εἶναι τοὺς τρόπους πάντας δώδεκα, οἷς τὸ ποιητικόν αἷτιον ποικίλλεται· ὁ δὲ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τῶν ἄλλων τριῶν αἷτιῶν. Ἐπι καὶ τὰ αἷτιατὰ ὡσαύτως τοῖς τρόποις τούτοις ποικίλλεται.

Ἐπι τὰ ἐνεργεῖα θεωρούμενα αἷτιατὰ καὶ αἷτια ἅμα ἀλλήλοις εἰσίν· ἅμα γὰρ ὁ τε οἰκοδομῶν ἐστι καὶ ἡ οἰκοδομουμένη παρ' αὐτοῦ οἰκία· οἰκοδομεῖ τε γὰρ οἰκοδομουμένην καὶ αὐτὴ παρὰ οἰκοδομοῦντος οἰκοδομεῖται. Ἐπι δὲ κατὰ τὸ δυνάμει θεωρῶνται, οὐκ ἀνάγκη ἅμα εἶναι· οἰκοδόμος τε γὰρ ἐστι, καὶ οἰκία οὐπω ἐστὶ· καὶ οἰκία ἐστὶ γενομένη, καὶ ὁ οἰκοδόμος ἐφθαρταὶ μετὰ τὸ ὑκοδομημένας.

Ἐπι τῶν ἀρχαίων οἱ μὲν οὐδὲ ἐμνημόνευσαν ὄλως τύχης καὶ αὐτομάτου ἐν τοῖς περὶ τῶν γινομένων λόγοις καὶ ὄντος ὡς ἀγνοοῦντες δήπου· οἱ δὲ μηδὲ εἶναι ὄλως αἷτια τινῶν ἐν τοῖς γινομένοις εἶπον αὐτά, ἀλλὰ πάντων ὄρισμένα εἶναι τὰ αἷτια. Ἐπιπεδοκλῆς δὲ καὶ Δημόκριτος, τιθέντες αὐτά, ὅμως τῶν μὲν γεννητῶν καὶ φθαρτῶν ἐξαιροῦσιν, ὡς τῶν γεννητῶν πάντων κατὰ λόγον γινομένων· τῶν δὲ καθολικωτέρων τε καὶ τιμιωτέρων ἐν τοῖς οὐσι τύχην καὶ αὐτόματον αἷτίας εἶναι λέγουσιν, ὄλον τῆς τῶν στοιχείων διακρίσεως καὶ τάξεως αὐτῶν τῆς ἐν τῷ παντὶ καὶ οὐρανοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν ἐν οὐρανῷ πάντων· οὐς ἐλέγχει Ἀριστοτέλης οὐ μόνον ἀδύνατα λέγοντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς φαινομένοις ἐναντιούμενα· προ-

δύλωσ γάρ πᾶσι· τὰ μὲν οὐράνια εὐτάκτως καὶ ὡσαύτως ἔχουσι καὶ
 χινοῦνται· ἐν δὲ τοῖς γεννητοῖς καὶ μερικοῖς πολλὰ γίνεται, εἰ καὶ σπανιώ-
 f. 161 τερα, παρὰ τὸν κοινὸν ἐκάστοις | ὅρον τῆς φύσεως. Τριχῆ γὰρ διαιρου-
 μένων τῶν γινομένων, οὔτε ἐν τοῖς ἐξ ἀνάγκης γινομένοις καὶ ἔχουσιν
 5 ἀνατολάς, δύσεις, ὠρῶν ἀλλαγὰς καὶ τὰ τοιαῦτα, οὔτε ἐν τοῖς ἐπὶ τὸ
 πολὺ γινομένοις, ὡς ἔχει τὸ πενταδάκτυλον γίνεσθαι τὸν ἄνθρωπον, ὃ
 γένοιτ' ἂν καὶ ἄλλως ποτέ, εἰ καὶ σπανίως, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐπ' ἔλαττον γινο-
 μένοις εὐρίσκειται ἢ τύχη καὶ τὸ αὐτόματον· ἐξιῶν τις ἐπ' ἀγορὰν ὠνή-
 σασθαί τι, ἐνέτυχεν ἐπανήκοντι· ὄφειλέτη, πολὺν ἀποδημοῦντι χρόνον, ἢ
 10 ὀλισθήσας τὸν πόδα συνέτριψε, καὶ τις φρέαρ ὀρύττων εὔρε θησαυρόν, καὶ
 ὅσα τοιαῦτα ἐπ' ἐλάχιστον γίνεται.

Ὅτι τὰ μὲν ἕνεκά του γίνονται ἢ κατὰ προαίρεσιν, ὡς τὸ λούσασθαι
 καὶ εἰς ἀγορὰν ἀπελθεῖν ἢ μή, ἢ κατὰ φύσιν, ὡς ἔχει τὰ τῶν ζώων καὶ
 τῶν φυτῶν καὶ τὰ τῶν βαρέων· λίθος γὰρ ὑπόθεν ἐνεγχθεὶς μέχρι τῆς
 15 γῆς φέρεται, ἂν μή τι προσίστηται, τὸν τοῖς βαρέσιν οἰκείον τόπον τὸν
 κάτω ζητῶν. Ἐν τούτοις οὖν τοῖς ἕνεκά του φαίνεται καὶ ἐπισυμβαίνει
 ἢ τύχη καὶ τὸ αὐτόματον, καὶ ἔστιν ἢ τύχη κατὰ συμβεβηκὸς αἴτιον ἐν
 τοῖς προαίρεσει γινομένοις τοῦ μὴ ὄντος τότε κατὰ προαίρεσιν, γενομένου
 δ' ἂν καὶ κατὰ προαίρεσιν τῆς τύχης ἀποβαίνοντος· ὁ γὰρ μὴ ἀπελθὼν εἰς
 20 ἀγορὰν ἐπὶ τῷ ἐντυχεῖν τῷ ὄφειλέτῃ ἀλλ' ἐπὶ τῷ τὰ πρὸς χρεῖαν ὠνή-
 σασθαι, ἀπῆλθε μὲν ἂν καὶ ἕνεκα τοῦ τὸν ὄφειλέτην εὔρειν, εἰ ἴδῃε ὅτι
 εὐρίσει, ἀλλ' οὐ τούτου χάριν ἀπελθὼν ἕνεκα μὲν τοῦ προδήλως ἀπῆλθε,
 τοῦ ὠνήσασθαι τὰ πρὸς χρεῖαν δηλονότι· κατὰ τύχην δὲ καὶ τὸν ὄφει-
 λέτην εὔρεν, τυχαίως οὕτω συμβάν. Τὸ μὲν οὖν καθ' αὐτὸ αἴτιον ὠρισ-
 25 μένον ἐστίν, τὸ δὲ κατὰ τύχην ἀόριστον· ὁ γὰρ τοῦ χρέους ἕνεκα ἀπελθὼν
 καὶ τὸν χρεώστην εὔρων ἔσχε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προαίρεσει συμβαῖνον
 καὶ ἐν μιᾷ ταύτῃ σύμφωνον· ὁ δὲ τυχαίως τὸν χρεώστην εὔρων ἐνδέχεται
 καὶ χρεῖας ἕνεκεν ὠνίων ἐλθῶν, καὶ θέας μόνον ἕνεκα, καὶ διώκων τινὰ
 ἢ φεύγων τῷ χρεώστῃ περιτυχεῖν, ὥστε ἀόριστα τὰ αἴτια ἐν τοῖς ἕνεκά
 30 του πραττομένοις τῶν τύχης ἀποβαίνοντων. Καὶ διὰ τοῦτο ὀριστέον οὕτω
 τὴν τύχην· τύχη ἐστίν αἴτιον κατὰ συμβεβηκὸς ἐν τοῖς κατὰ προαίρεσιν
 ἕνεκά του· ὅθεν καὶ περὶ τὰ αὐτὰ τύχη τε καὶ διάνοια· ἢ δὲ προαίρεσις
 οὐκ ἄνευ διανοσίας· εἰ δὲ περὶ τὰ αὐτὰ, ἀλλ' οὐχ ὡσαύτως.

f. 161^v | Ὅτι τῷ τοιούτῳ ὀρισμῷ τῆς τύχης συνάδει πως καὶ τὰ τῶν πα-
 35 λαίων ἢ τῶν πολλῶν περὶ αὐτῆς λεγόμενα, ἧγουν τὸ ἀλόγον καὶ τὸ ἀβέ-
 βαιον καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ὅτι τὸ αὐτόματον ἐπὶ πλεον τῆς τύχης· ὅθεν καὶ οὐκ ἀντιστρέφει.
 Τύχη γὰρ ἐν τοῖς προαιρετοῖς καὶ πρακτοῖς ἰδίως, ἐν οἷς καὶ τὸ εὐτυχεῖν

τὸ δὲ αὐτόματον ἰδικώτερον ἐν ἀλόγοις ἀψύχοις καὶ γηπίοις καὶ ὅλως ἐν τοῖς οὐκ ἔχουσι προαίρεσιν, καὶ ὅταν ὁ ἵππος, ἐκ τοῦ κατασχόντος πολεμίου ἐπὶ πηγήν πεμφθείς, δραμῶν τῷ προτέρῳ δεσπότη παραδοθείη, ἢ τρίπους κατενεγχθείς σταίη ἐν τῷ οἰκίῳ σχήματι. Καὶ ἔστι τὸ αὐτόματον ἐν τοῖς ἀπλῶς ἕνεκά του γινομένοις, ὅταν μὴ τοῦ συμβεβηκότος ἕνεκα γίνηται καὶ ὦν ἔξω τὸ αἶτιον. Τοῦτο δὲ πρόσκειται διὰ τὰ κατὰ φύσιν γινόμενα οὕτω· ὡς εἰ κύβος καταπεσὼν γένηται εἰς καθέδραν ἐπιτήδειος· οἰκοθεν γάρ ἔχει τὸ οὕτω στήναι τετράγωνος ὦν, καὶ ἄλλως ἀδύνατον. Καὶ ἔστιν αὐτόματον τὸ αὐτομάτην γινόμενον, ὅταν συμβῆ τοῦτο μὴ δι' ὃ καὶ οὐ ἕνεκα γέγονεν· ὅ τε γὰρ ἵππος, ζητῶν τὰς συνίθεις πηγὰς, ἐγένετο τοῦ δεσπότη οὐκ αὐτοῦ χάριν, καὶ ὁ τρίπους οὐ κατέπεσεν εἰς τὸ γενέσθαι καθέδρα.

Ὅτι ἢ τύχη καὶ τὸ αὐτόματον εἰς τὸ ποιητικὸν αἶτιον ἀνάγονται, πλὴν κατὰ συμβεβηκός, ὡς εἴρηται, καὶ ὅτι ὕστερα νοῦ καὶ φύσεως· ὥστε, εἰ ὅτι μάλιστα κατὰ τινὰ αἶτιον τὸ αὐτόματον οὐρανοῦ καὶ τῶν ὄντων, ἀνάγκη πολλῶν πρότερον αἶτιον εἶναι νοῦν καὶ φύσιν.

Ὅτι τῶν τεσσάρων αἰτίων ἐνίοτε τὰ τρία συνέρχεται εἰς ἓν, ἡγουν τὸ ποιοῦν, τὸ εἶδος καὶ τὸ τέλος, εἰ καὶ μὴ εἰς ἓν τῷ εἶδει, ἀλλὰ τῷ ἀριθμῷ· ἄνθρωπον γὰρ γεννᾷ ἄνθρωπον ὁμοιον ἑαυτῷ κατὰ τὸ εἶδος ἕνεκα αὐτοῦ τοῦ προαγομένου, ταῦτόν δὲ εἰπεῖν, ἕνεκα τοῦ εἶδους, ὅπερ ἢ φύσις σκοπεῖ· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ζώων ὡσαύτως.

Ὅτι ἢ μὲν μαθηματικὴ πραγματεία περὶ τὰ ἀκίνητά ἐστιν, ταῦτα δὲ οὔτε κινεῖται οὔτε κινεῖ· ἢ δὲ μετὰ τὰ φυσικά, ἥτις καὶ πρώτη σοφία λέγεται, περὶ τὸ κινουὲν ἀκίνητον, ὅπερ ἐστὶ τὸ πρῶτον ποιοῦν· διὸ καὶ θεολογικὴ λέγεται. Τῆς δὲ φυσικῆς τὸ μὲν ἐστὶ περὶ τὰ κινούμενα μὲν, ἀφθαρτα δέ, οἷα τὰ οὐράνια, οἷς τὸ αἰτιῶδες ἔνεστι· τῶν ὑπ' αὐτά· ἄνθρωπον γὰρ οὐκ ἄνθρωπος μόνον ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ ἥλιος, ἑκάτερος τῷ οἰκίῳ τρόπῳ. Τὸ δὲ ἐστὶ περὶ τὰ κινούμενα καὶ φθαρτά, ἡγουν τὰ γεννητά καὶ φθαρτά, οἷς καὶ τὸ αἰτιῶδες ἐγγύθεν ἐστὶ καὶ πρὸς τὰ προσεχῆ.

Ὅτι ἢ φύσις ἕκαστα ἕνεκά του ποιεῖ. Οὐκ αὐτομάτως καὶ κατὰ τὴν τύχην τὰ φυσικά γίνονται, ὡς ἐνιοὶ ἔλεγον, οὐς καὶ ἐλέγχει καλῶς. Τὰ μὲν γὰρ ὑπὸ τῆς φύσεως γινόμενα ἢ αἰεὶ ὡσαύτως ἔχει, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ· τὰ δὲ τύχη καὶ αὐτομάτως γινόμενα ὡς ἐπ' ἔλαττον. Τὰ τοίνυν ὑπὸ τῆς φύσεως γινόμενα, εὐτάκτως ἄλλου μετ' ἄλλο γινομένου, διὰ πλειόνων ἐπὶ τὸ τέλος ἔρχονται, ὃ ἐστὶ τῆς φύσεως σκοπὸς τελευταῖος. Ὡς οὖν γίνονται, οὕτω καὶ πεφύκασιν, καὶ ὡς πεφύκασιν, οὕτω καὶ γίνονται, εἰ μὴ τι ἐμποδίσσειε. Καὶ ἢ τέχνη δέ, λόγου χάριν ἰατρικὴ, τὴν φύσιν μιμουμένη, διὰ πολλῶν τῶν μέσων εἰρμῶ τινι καὶ τάξει τὸ τέλος αὐτῆς, τὴν ὑγείαν, ἐν τοῖς κάμνουσι δηλονότι, σκοπεῖ καὶ ποιεῖ· ὥστε

30

f. 162

πολλῷ μᾶλλον ἢ φύσις οὕτως. Τὸ δὲ θαυμαστότερον, ἀράχλαι καὶ μύρμηκες καὶ μέλιτται καὶ τὰ τοιαῦτα οὔτε προαιρέσει ποιοῦντα, οὔτε τέχνη καὶ βουλῇ χρώμενα, τῇ τοιαύτῃ μεθόδῳ εὐτάκτῳ πρὸς τὸ οἰκεῖον τοῖς ἔργοις ἕκαστα τέλος σπεύδουσιν. Εἰ δὲ τις ἀμφιβάλλοι μήποτε καὶ αὐτοῖς
 5 κατὰ λόγον καὶ νοῦν τὰ τοιαῦτα ἐνεργεῖται, ὡς καὶ ἐνίοι οὕτως ἐνόμισαν, ἀλλὰ καὶ τοῖς φυτοῖς, ἃ φανερώς εἰσιν ἄλογα, τῆς τοιαύτης εὐταξίας ἐν τοῖς ἔργοις μέτεστι. Τὰ γὰρ φύλλα τῆς τοῦ καρποῦ στέγης χάριν καὶ τὰ περικάρπια καὶ τὰ τῶν σπερμάτων ἐνδύματα καὶ τὸ κατωφερὲς τῶν ῥιζῶν ἔνεκα τῆς τροφῆς καὶ τὰ τοιαῦτα ἐν αὐτοῖς εὐλόγως τε καὶ εὐτάκτως
 10 εἰσὶν· φύσει δὲ ταῦτα γίνονται· δῆλον· ὥστε ἡ φύσις ἐστὶν ἡ ποιοῦσα τὰ φύσει γινόμενα ἔνεκά του καὶ τῇ τοιαύτῃ εὐτάκτῳ ὁδῷ πρὸς τὸ τέλος. Εἰ δὲ ἐνίοτε ἀτελευτοῦσιν τοῦ τέλους, ὡς ἐν τοῖς ἀμβλώμασι καὶ πηρώμασι, θαυμάζειν οὐ δεῖ. Γράφει γὰρ καὶ ὁ γραμματικὸς ἔστιν ἕτε οὐκ ὀρθῶς δι' ἀμαρτίαν, καὶ ὁ ἰατρὸς οὐκ εὐστόχως ἔστιν ὅτε ἐπότισεν,
 15 ἀλλ' οὐδὲν ἔπειτα καὶ τέχνη ποιοῦσι, καὶ ἔνεκά του καὶ εὐτάκτως τὰ πρὸς τὸ τέλος φέροντα πράττουσιν. Ἐλκεὶ δὲ καὶ τὰ κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλέα ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς γενέσεως τεράστια εἰς τὴν αὐτεξουσίαν τοῦ σκοποῦ τῆς ἔνεκά του ποιούσης φύσεως, ὧν ἐκεῖνος τύχην καὶ αὐτόματον ἤτιθέτο, ἃ ἀνδρογενῆ βούπρωρα καὶ βουγενῆ ἀνδρόπρωρα καὶ τοιαῦτα ἐκάλεε, καὶ
 20 πολλοῖς ἐπιχειρήμασι τὸ τὴν φύσιν ἔνεκά του ποιεῖν πιστοῦται. Ἄτοπον δὲ φησι καὶ τὸ οἶεσθαι μὴ γίνεσθαι ἔνεκά του τὸ γινόμενον, ἐὰν μὴ
 f. 162^v ἴδωσι | τὸ κινουδὸν βουλευσάμενον· δῆλον γὰρ ὅτι καὶ ἡ τέχνη οὐ βουλεύεται ὅπως ποιήσαιο τὸ κατ' αὐτήν· καὶ γὰρ εἰ τὴν ἐν τῷ ξύλῳ ἢ νευπηγικῇ ὡς ἐν τοῖς φύσει γινόμενοις ἢ φύσις, ὁμοίως ἂν ἐποίηε τῇ φύσει· μάλιστα
 25 δ' ἂν εἰκάζοιτο τὰ τῆς φύσεως τοῖς τῆς τέχνης, ὅταν τις ἰατρὸς ἰατροῦν ἑαυτόν, ἐν ἑαυτῷ πάντως τὴν ἀρχὴν ἔχων τῆς κινήσεως καὶ ἔνεκά του ποιοῦν.

Ὅτι, εἰ καὶ ἔνεστι τῇ ὕλῃ τὸ ἀναγκαῖον (ὅτι καὶ τινες τῶν ἀρχαίων ἀνάγκην αὐτὴν ὠνόμαζον, μὴ ἐφικνούμενοι περαιτέρω), ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς
 30 ἔνεστιν αὐτῇ τοῦτο, καθ' ὑπόθεσιν δὲ ἦτο· τοῦ εἶδους ἔνεκα καὶ τοῦ τέλους. Εἰ μὲν γὰρ ἔσται οἰκία, ἐξ ἀνάγκης καὶ λίθοι καὶ πλίνθοι καὶ ξύλα καὶ ὕλη· διὰ γὰρ τὴν οἰκίαν ταῦτα, ἢ ἐστὶ τὸ εἶδος· οὐ μὴν εἰ λίθοι καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐποιετ' ἂν ἐξ ἀνάγκης ἢ οἰκία. Εἰ δὲ τῇ ὕλῃ τὸ ἀναγκαῖον ἐξ ὑποθέσεως, τῷ εἶδει καὶ τῷ τέλει· ταῦτόν γὰρ ἐστίν. Κἂν
 35 τοῖς φυσικοῖς ἀπλῶς ὑπάρχει τὸ ἀναγκαῖον. Καὶ αἷτιον μὲν τῆς ὕλης τὸ οὐ ἔνεκα καὶ τὸ εἶδος, ὅτι δι' αὐτό· οὐκ ἄνευ μέντοι τῆς ὕλης τὸ οὐ ἔνεκα, καὶ τοῦτ' ἐστὶ τὸ καθ' ὑπόθεσιν ἀναγκαῖον. Ἔστι δὲ καὶ ἀρχὴ τρόπον τινὰ τὸ οὐ ἔνεκα καὶ τὸ τέλος, ἀρχὴ δὲ οὐ τῆς πράξεως, ἀλλὰ τοῦ λογισμοῦ. Ἀνατρέπει δὲ καὶ τοὺς λόγους τῶν παλαιῶν τῶν τῇ ὕλῃ τὰ
 40 φυσικὰ πάντα λογιζομένων καὶ διὰ τοῦτο περὶ αὐτὴν διόλου διατριβόντων.